

Krizové momenty pod lupou – Pád do bezprostřednosti (Nominalismus a jeho důsledky, IV. díl)

Roman Cardal

16. novembra 2022 ✚ Spoločnosť ✚ CZ, Filozofia

predchádzajúce časti:

Nominalizmus a jeho dôsledky

Od princípů k důsledkům – etapy postupného úpadku (Nominalismus a jeho důsledky, II. díl)

Průlom nominalizmu do vzdělávacího procesu (Nominalizmus a jeho důsledky, III. díl)

Krizové momenty pod lupou - Pád do bezprostřednosti

Člověk je komplexní bytostí. Jeho bytí není zredukovatelné ani na rozum, ani na vůli, ani na smysly, ani na prostou tělesnost. Skládá se ze všech těchto složek a každá z nich musí nalézt v celku lidského života své *adekvátní místo*. Každá lidská bytost touží po dosažení *vnitřní harmonie*, ale moderní doba žádné dobré návody na splnění tohoto úkolu nenabízí. Empiristická mentalita se zaměřuje na *bezprostředně dané* a považuje každou racionální činnost, která pouze nekonstatuje a konvenčně neklasifikuje, jako iluzorní.

Kultura, která skýtá příznivé podmínky pro lidský rozvoj, však hledí na bezprostředně danou skutečnost *prostřednictvím forem*, které již bezprostředně dány nejsou, protože je můžeme odhalit pouze v racionálním metafyzickém záběru. Opustí-li však většina lidí metafyzickou interpretaci světa, promítne se to do povahy celé kultury: „*To, že kultura je citem, který byl zkultivován a umírněn intelektem, se nejlépe ozřejmí, povšimneme-li si zvláštního typu barbarství v našem středu, oplývajícího nezměrnou rozkladnou silou. Nejvýstižněji lze toto nebezpečí popsat jako žádostivost po bezprostřednosti; jejím cílem je odklidit z cesty všechny formální aspekty a dostat se k pomyslné realitě skryté za nimi. Právě to je pro barbara příznačné... Barbar ani Filištín (jenž je barbaram žijícím v prostředí kultury) nemá trpělivost pro zastřené podání, jímž člověk vyššího typu sděluje světu imaginativní významy. Dožaduje se přímého vstupu. Místo, aby ho zajímal výklad, trvá na absolutnosti materiálu, obávaje se správně, že formy znamenají zdrženlivost*“ (s. 30).

Pyrrhon (z Elidy) na rozbúrenom mori, miniatúra z rukopisu Petrarca, okolo roku 1520

zdroj: wikimedia commons

Empirismus vede k zploštění života. Ulpívá na povrchu věcí a povrch prohlašuje za podstatu. Vidět svět neempiricky, ve světle *namáhavě odhalitelných principů*, je mu cizí. Co je viditelné, slyšitelné a hmatatelné, je pro empirismus pravou skutečností. Žádná intimita věcí neexistuje. Tímto způsobem přistupuje empirismus i k člověku. Zvyklosti a konvence, které dříve *zakrývaly* určité rozměry lidského života, považuje za tabu, která je nutné v zájmu „realismu“ nemilosrdně strhnout. „Každá skupina považující se za emancipovanou je přesvědčena, že její předchůdci měli strach z reality. Eufemismy a všechny závoje mravopoctnosti, do nichž bývaly věci zabaleny, pocituje jako nesnesitelná pouta, jež nyní s nebetyčnou moudrostí a obdivuhodnou smělostí zpřetrhá a odhodí“ (s. 32).

Typickým příkladem barbarské snahy zakusit realitu v její bezprostřednosti a dotknout se jí holýma rukama „je neschopnost moderního člověka rozpoznat obscénnost“ (s. 33). Obscénností se myslí to, „co se má odehrávat za scénou, neboť to není způsobilé k veřejnému předvádění. Je nutno zdůraznit, že projevy tohoto druhu nemusí mít žádnou spojitost s vulgárními živočišnými funkcemi – patří mezi ně i silné utrpení a ponížení, jež Řekové díky vrozené bystrosti a humánnosti též vyloučili z divadelních představení“ (s. 33).

V moderní době však povstali nadmíru uvědomělí hlasatelé pokroku: *žurnalisté*. Ti mají na dřívější tabu obzvláště spadeno. „Nový žurnalismus, okázale pyšný na svou nestoudnost, servíroval arogantním stylem věci do té doby zahalené decentní mlčenlivostí“ (s. 33). Novinář a publicista slouží oddaně pokroku lidstva a má velmi dobře vyvinutý cit, jak se dnes myslí a cítí. „Ví“, že staré filosofické přístupy již patří minulosti. Sám se podílí na velkém „*spiknutí proti filosofii a civilizaci*“ tím, že nahrazuje „*reflexi senzací*“ (s. 34). Proto jsme svědky „*vzestupu senzacechtivého žurnalismu*“, který učí masy, že je třeba „*užívat si zakázaného ovoce ve jménu svobody*“ (s. 34).

Orientace na bezprostřednost je zároveň *rezignací na myšlení*. Myšlení je totiž činnost, jíž se *zprostředkovává* to, co není bezprostředně zřejmé. Jestliže například není bezprostředně zřejmé (evidentní), že člověk je bytost svobodná, musím *prostřednictvím* určité série myšlenkových kroků (důkaz) dospět závěru, že člověku svoboda náleží. Pokud jsou lidé dlouhodobě vystaveni „sugestivnímu“ působení médií, ztrácí schopnost této namáhavé myšlenkové práce. V takovém případě jim mohou sdělovací prostředky mnoha způsoby „servírovat názor“, že překračování mravních norem je výrazem svobody. Stačí v nich působivou propagandou vyvolat asociaci „*volnost od norem=svoboda*“. Kdo si naopak dovednost

myslet vzít nenechá, dokáže nahlédnout *neslučitelnost* svobody s nerespektováním přirozeného mravního zákona a ujistit se, že čím více a větších hříchů se dopouštíme, tím méně svobody nám zůstává.

Když se někdo jen pokusí předložit podobnou úvahu, bývá mediálně lynčován. To je oblíbená mediální metoda zastrašování odpůrců. Ti totiž brání dosažení stavu, jehož se má mediálním působením dosáhnout: stavu, v němž lidé jednají ve stylu „*stimul-reakce*“ bez jakéhokoliv přemýšlení. Za předkládanou návnadou svobody se tak skrývá krutá *nesvoboda*, protože skutečná svoboda spočívá ve schopnosti nereagovat na vnější (a vnitřní) stimuly bezprostředně, ale s *odstupem*. Jakmile je lidská mysl dostatečně „mediálně zpracována“, začne fungovat jako automat, tedy jako to, co se chová v souladu s „vloženým programem“. Na tento „input“ (mediální propaganda) pak bezprostředně následuje žádoucí „output“ (naprogramované myšlení, chtění, cítění a jednání).

Člověk obklopený médii přestává ve svém vnímání rozlišovat. „*Veškerá zdrženlivost byla obětována touze po vzrušení. Vrcholné vzepětí citů i nejhlubší utrpení se servírují k oživení snídaně nebo k rozptýlení nudy rodinného večera. Hájemství privátnosti bylo zničeno, jelikož zmizela definice osobnosti. Přestala existovat norma, podle níž bychom posuzovali, co náleží pouze jednotlivci. Za tímto zločinem je nutno hledat zapuzení citu ve prospěch bezprostřednosti*“ (s. 34).

Zánik reflexivních a analytických schopností průměrného člověka vede ke *zhoršení mezilidských vztahů*. Takový člověk hodlá žít naplno v daném okamžiku a svému momentálnímu ukojení není ochoten příliš obětovat. Egoismus se lavinovitě šíří napříč celou společností a lidé si přestávají důvěřovat. Výpadek racionality jakožto harmonizujícího svorníku mezi žádostivostí a agresivitou má hmatatelné důsledky. Lidé se stávají *sentimentálními a brutálními*. Moderní neosobnost zaměřená na bezprostřední užitek se často nechává ovládnout infantilní roztoužeností po předmětech svých rozmarů a postaví-li se jí něco či někdo do cesty, reaguje s nekontrolovanou agresí.

Weaverovy rozbory jsou založeny na dobrém vhledu do lidské psychologie. Dnes by pro své analýzy našel mnohem bohatší studijní materiál. Stačilo by se jen rozhlédnout. Co v době sepisování knihy platilo zvláště pro dospělou populaci, platí v naší současnosti už i o dětech. Dokonce ani křehké ženské pohlaví není popisované degradace ušetřeno. Koho dnes překvapí zpráva o tom, že roztomile načinčané a luxusně oděné dívky, které si s „mateřskou“ jemností pipalají své barbínky, brutálně týrají své spolužačky ve škole?

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/nominalizmus-a-jeho-dusledky-iv/>